

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/dodatki-historyczne-do/61207,Dodatek-historyczny-Instytutu-Pamieci-Narodowej-Oddzial-w-Rzeszowie-Super-Nowosc.html>
27.02.2026, 13:55

Dodatek historyczny Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie – „Super Nowości”, 8 listopada 2018

08.11.2018

- Tomasz Bereza, *Kiedy wybiliśmy się na Niepodległość?*
- Dariusz Iwaneczko, *Orlęta Przemyskie – w walce o niepodległość Polski*
- Jacek Magdoń, *Żołnierz Niepodległości. Franciszek Kolbusz (1895-1940)*
- Grzegorz Leszczyński, *Krośnieńscy „Ojcowie Niepodległości”*
- Tomasz Róg, *Walki polsko-ukraińskie w powiecie cieszanowskim (listopad-grudzień 1918 r.)*

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Rzeszowie

Dodatek historyczny Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie

Niepodległość jest wartością nadrzędną w dziejach wspólnot narodowych. To niepodległość kształtuje wymiar naszej wolności, sposób życia, zwyczaje, język, kulturę - te elementy, które określają tożsamość. Dlatego liczne pokolenia Polaków rzucały się w wir walki, kładąc na szali własne sprawy i własne życie, aby osiągnąć stan niepodległości i dać możliwość tworzenia warunków dla rozwoju swojego

państwa. To poświęcenie ukształtowało nasz charakter narodowy. Wdzięczni pokoleniom, które przeminęły, wpływamy na teraźniejszość, ale nie możemy też zapominać o pokoleniach, które przyjdą po nas. Jak powiedział Roman Dmowski: „Obowiązki względem ojczyzny, to nie tylko obowiązki względem Polaków dzisiejszych, ale także względem pokoleń minionych i tych co po nas przyjdą”.

Z okazji 100. rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę przygotowaliśmy dla Państwa specjalny dodatek historyczny, mając nadzieję, że teksty przybliżą Państwu lokalny czyn niepodległościowy i jednocześnie pogłębią refleksję dotyczącą wielkiego dzieła naszych przodków.

Dr Dariusz Iwaneczko,
 Dyrektor Oddziału IPN w Rzeszowie

Kiedy wybiliśmy się na Niepodległość?

Tomasz Bereza

Kiedy odzyskaliśmy Niepodległość po okresie zaborów? Odpowiedź na to pytanie wydaje się oczywista: 11 listopada 1918 roku. Formalnie dzień ten został ustanowiony świętem państwowym - Świętem Niepodległości - dopiero w 1937 roku. Data 11 listopada ma jednak charakter symboliczny, umowny. Podobnie jak stwierdzenie, że okres zaborów trwał 123 lata, podczas gdy dla terenów dzisiejszego Podkarpacia było to aż 146 lat, bo przecież pierwszy rozbiór Polski nastąpił w roku 1772.

Z perspektywy późniejszych wydarzeń istotne znaczenie dla naszych stron miało „Orędzie do Narodu Polskiego”, wydane 7 października 1918 r. przez warszawską Radę Regencyjną. Odwołując się do zasad ogłoszonych w orędziu prezydenta Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, Thomasa Woodrowa Wilsona, rada zapowiadała utworzenie niepodległego państwa, obejmującego „wszystkie ziemie polskie”.

Wprawdzie ów warszawski rząd był postrzegany przez wielu jako narzędzie polityki zaborców - niemieckiego i austriackiego - niemniej jednak orędzie wywołało spory rezonans w Galicji. Środowiska patriotyczne doskonale wykorzystały je do propagandy. Z radością przyjęła orędzie m.in. Rada Miejska w Przemyślu, gdzie wieczorem tegoż dnia odbył się wiec endecji i socjalistów. Od 7 października polska flaga powiewała nad ratuszem w Ropczycach. W niedzielę, 13 października, uroczyste posiedzenie odbyła Rada Miejska w Krośnie. Z entuzjazmem do warszawskiego orędzia odniosła się również Rada Miejska w Jarosławiu. Podczas obrad 20 października jej przewodniczący, a zarazem burmistrz miasta, dr Adolf Dietzius, stwierdził: „Po blisko 150 latach niewoli dożyliśmy dawno i gorąco wyczekiwanej chwili, że nareszcie stajemy w rzędzie narodów wolnych, które same o sobie stanowiąć mają prawo. Ostatnie wypadki polityczne powołują Polskę do działania jako samodzielne państwo, a Polaków czeka praca ciężka i długa budowy maszyny państwo-

wej. [...] Składamy Najdostojniejszej Radzie Regencyjnej z powodu ogłoszenia manifestu powołującego do życia politycznego wszystkie ziemie Ojczyzny jako samodzielne, niepodległe Państwo Polskie - hold jako najwyższej władzy całego Polskiego Narodu”.

Niezależnie od słownych deklaracji oraz manifestacyjnego demonstrowania narodowej symboliki, podejmowano konkretne działania, mające zapewnić społeczeństwu bezpieczeństwo w okresie przejściowym.

Fragment mapy kolejowej Galicji (ze zbiorów Igora Witowicza).

jak też przygotować struktury do przejęcia władzy wraz z ostatecznym załamaniem się panowania Austriaków. Już 20 października w Sanoku powołano Komitet Samoobrony Narodowej z adwokatem Wojciechem Ślaccą i profesorem gimnazjalnym Adamem Pytlem na czele. Niewątpliwie wpływ na te decyzje miały niepokojące informacje ze Lwowa, gdzie Ukraińcy ogłosili utworzenie własnego państwa, które miało obejmować: Bukowinę, Zakarpacie, Galicję Wschodnią oraz tereny zamieszkiwane przez Łemków; według późniejszej deklaracji miało ono pozostawać w federacji z monarchią austro-węgierską. Na południe i wschód od Sanoka obserwowano niebezpieczną dla polskich aspiracji aktywność Ukraińców.

28 października 1918 r. powstała w Krakowie Polska Komisja Likwidacyjna jako tymczasowy organ władzy cywilnej i wojskowej w Galicji. Komisja miała funkcjonować do chwili objęcia tego obszaru jurysdykcją rządu polskiego (ogólnokrajowego) w Warszawie. W jej skład weszło 23 polskich posłów do wiedeńskiej Rady Państwa. Trzy dni później PKL przejęła władzę w Krakowie; na jej czele stanął wybitny działacz PSL-Piast, Wincenty Witos. Głównym zadaniem komisji było odebranie władzy cywil-

Rady Narodowej stanęli Bolesław Żardęcki (poseł na sejm krajowy i dyrektor banku) oraz Józef Jachowicz (poseł na sejm krajowy) i Konstanty Danielewicz (dawniejszy wiceburmistrz i kupiec). W Rzeszowie Wydziałem Organizacji Obrony Narodowej kierowali: poseł do austriackiej Rady Państwa Antoni Bomba, dr medycyny Stanisław Jabłoński, dr praw Roman Krogulski (ówczesny burmistrz miasta) i dr medycyny Teofil Nieć... etc. etc. W następnych dniach komitety przekształciły się w oficjalne agendy Polskiej Komisji Likwidacyjnej.

Równocześnie z tworzeniem załączków administracji państwowej odbywało się rozbrajanie austriackich garnizonów. W tych działaniach rolę nie do przecenienia odegrała młodzież, a także działacze „Sokoła”, „Strzelca” i Związku Strzeleckiego oraz harcerze. To właśnie oni tworzyli zrzęby straży obywatelskiej i zasilali oddziały wojskowe, organizowane przez oficerów i żołnierzy niedawnej c.k. armii oraz członków Polskiej Organizacji Wojskowej.

Z budynków użyteczności publicznej usuwano emblematy i godła cesarskie. Jednym z tych, których nazwiska zapisano na kartach historii, był mistrz ślusarski Karol Polak, który 1 listopada zdemontował dwugłowego orła z frontonu jasielskiego ratusza.

Jednym z najważniejszych zadań władz w okresie przejściowym było utrzymanie ładu i bezpieczeństwa. Swoistą próbną w funkcjonowaniu struktur państwa próbowały bowiem wykorzystywać szajki bandyckie, ponadto przez tereny Galicji przemieszczały się zdemobilizowane, nierzadko były przypadki rabunków.

Gdy rankiem 10 listopada 1918 r. Józef Piłsudski wysiadł z pociągu na Dworcu Wiedeńskim w Warszawie, środkowa Galicja, czyli tereny dzisiejszego Podkarpacia, były już wolne od austriackich zaborców. Transportami na wschód, w kierunku Przemyśla, Lwowa i Sambora, ciągnęły dopiero co zorganizowane polskie oddziały wojskowe. Walka o granice niepodległego państwa jeszcze się nie skończyła.

Pliki do pobrania

[Dodatek historyczny Oddziału IPN w Rzeszowie - „Super Nowości”, 8 listopada 2018 \(pdf, 3.72 MB\)](#)